

Η ποινική ευθύνη για παραλείψεις υπό το φως του νέου άρθρου 15 ΠΚ

Θεόδωρος Παπακυριάκου
Αν. Καθηγητής Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Διάγραμμα

- I. Εισαγωγή στην προβληματική των (μη γνήσιων) εγκλημάτων παράλειψης
- II. Επισκόπηση των θέσεων της θεωρίας και της νομολογίας μέχρι και την 30.6.2019
- III. Οι αλλαγές στο ά. 15 ΠΚ και οι επιπτώσεις τους στην ποινική μεταχείριση των (μη γνήσιων) εγκλημάτων παράλειψης
  - A. Επισκόπηση των αλλαγών
  - B. Ρητή αναγνώριση του φορμαλιστικού μοντέλου θεμελίωσης ιδιαίτερων νομικών υποχρεώσεων και στενή οριοθέτηση των πηγών
  - Γ. Ρητή πρόβλεψη της ανάγκης εξειδίκευσης της εκάστοτε ενέργειας αποτροπής για τη θεμελίωση ευθύνης από παράλειψη
  - Δ. Πρόβλεψη δυνατότητας επιβολής μειωμένης ποινής
- IV. Γενική αποτίμηση των αλλαγών και καταληκτικές σκέψεις

I. Εισαγωγή στην προβληματική των (μη γνήσιων) εγκλημάτων παράλειψης (1)

- Κεντρικό ερώτημα: Επιτρέπεται διατάξεις (π.χ. ά. 299, 308, 378 ΠΚ) που τυποποιούν ως **αξιόποινη την «πρόκληση» ορισμένου αποτελέσματος**, συνιστάμενου σε μεταβολή υλικού αντικειμένου (π.χ. θάνατος ανθρώπου, κάκωση σώματος, φθορά πράγματος) να εφαρμόζονται όχι μόνο σε ενέργειες αλλά και σε παραλείψεις;
- **Φυσιοκρατικό έλλειμμα των παραλείψεων έναντι των ενεργειών** («αδράνειες», σε αντίθεση με τις ενέργειες, δεν μπορούν να «προκαλούν» αποτελέσματα συνιστάμενα σε μεταβολές υλικών αντικειμένων)
- Αποδοχή διεθνώς της δυνατότητας **ποινικής απαξιολογικής εξίσωσης** των παραλείψεων αποτροπής αποτελεσμάτων με ενέργειες πρόκλησης τους, όταν ο παραλείπων βαρύνεται με **ειδική υποχρέωση αποτροπής** (duty to act, Garantenpflicht, ιδιαίτερη νομική υποχρέωση) και την παραβιάζει
- **Φορμαλιστικά και λειτουργικά μοντέλα** θεμελίωσης των αιτίων γέννησης (=των πηγών) ειδικών υποχρεώσεων αποτροπής

I. Εισαγωγή στην προβληματική των (μη γνήσιων) εγκλημάτων παράλειψης (2)

Φορμαλιστικό μοντέλο

Πηγές ειδικών υποχρεώσεων αποτροπής:

μόνο οι κλασσικοί δικαιοί μηχανισμοί δημιουργίας υποχρεώσεων, ήτοι κυρίως ο νόμος και οι δικαιοπραξίες

Λειτουργικά μοντέλα

Πηγές ειδικών υποχρεώσεων αποτροπής:

αυτοτελή ποινικά κριτήρια, που σχετίζονται με την κοινωνική ηθική και την εμπειρική κοινωνική πραγματικότητα, όπως είναι π.χ. συγκεκριμένες σχέσεις εμπιστοσύνης ή συγκεκριμένες σχέσεις εξουσίασης επί εστιών κινδύνου, που δημιουργούν κοινωνικές προσμονές ανάπτυξης προστατευτικής δράσης από το πρόσωπο που μετέχει στη σχέση ή εξουσιάζει την εστία κινδύνου

II. Επισκόπηση των θέσεων της θεωρίας και της νομολογίας μέχρι και την 30.6.2019 (1)

Το **ά. 15 ΠΚ** δεν προσδιόριζε στο κείμενό του τις πηγές ιδιαίτερων νομικών υποχρεώσεων

Η **θεωρία**, με βάση ιστορικοβουλευτικά κυρίως επιχειρήματα, τασσόταν υπέρ του **φορμαλιστικού μοντέλου** (: «νόμος», «σύμβαση», «προηγούμενη επικίνδυνη συμπεριφορά»). Υποστηριζόταν πάντως από μερίδα της θεωρίας ότι το **ά. 15** ήταν ανοικτό και σε μια **δυναμική τελολογική ερμηνεία**, επιτρέποντας την αναγνώριση πηγών και με βάση λειτουργικά κριτήρια (π.χ. σχέσεις εμπιστοσύνης)

II. Επισκόπηση των θέσεων της θεωρίας και της νομολογίας μέχρι και την 30.6.2019 (2)

Η **νομολογία** δεχόταν κατά κανόνα **4 πηγές**:

- ρητή, επιτακτικού χαρακτήρα, **διάταξη νόμου**
- **σύμπλεγμα νομικών καθηκόντων**, συνδεδεμένων με ορισμένη **έννομη θέση** του υπόχρεου προς ενέργεια
- ειδική σχέση, δυναμένη να θεμελιωθεί είτε σε **συμβατικό δεσμό**, είτε και σε προηγούμενη ενέργεια του υπαιτίου της παραλείψεως, διά της οποίας αυτός **ανεδέχθη εκουσίως** την αποτροπή κινδύνων στο μέλλον, και
- **ορισμένη προηγηθείσα συμπεριφορά** του υπαιτίου, εκ της οποίας δημιουργήθηκε ο **κίνδυνος** επελεύσεως του βλαπτικού αποτελέσματος

Άφηνε πάντως ανοικτό το ενδεχόμενο αναγνώρισης και άλλων πηγών («**κυρίως**»), ενώ ενίοτε χρησιμοποιούσε και ορολογία που παρέπεμπε σε λειτουργικά μοντέλα (π.χ. «**εγγυητής**», «**εγγυητική θέση**»)

Εμφάνιζε συχνά **ασάφειες ως προς εξειδίκευση του περιεχομένου των ιδιαίτερων νομικών υποχρεώσεων** και την αιτιολόγηση του εκάστοτε τρόπου παράβασής τους (π.χ. επί ευθύνης διοικητών νομικών προσώπων)

Εφάρμοζε το ίδιο πλαίσιο ποινής είτε το έγκλημα τελείτο με ενέργεια είτε με παράλειψη

III. Οι αλλαγές στο ά. 15 ΠΚ και οι επιπτώσεις τους στην ποινική μεταχείριση των (μη γνήσιων) εγκλημάτων παράλειψης

Παλαιό ά. 15 ΠΚ

Όπου ο νόμος για την ύπαρξη αξιόποινης πράξης απαιτεί να έχει επέλθει ορισμένο αποτέλεσμα, η μη αποτροπή του τιμωρείται όπως η πρόκλησή του με ενέργεια, αν ο υπαίτιος της παράλειψης **είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει την επέλευση του αποτελέσματος.**

Νέο ά. 15 ΠΚ

1. Όπου ο νόμος για την ύπαρξη αξιόποινης πράξης απαιτεί να έχει επέλθει ορισμένο αποτέλεσμα, η μη αποτροπή του τιμωρείται όπως η πρόκλησή του με ενέργεια, αν ο υπαίτιος της παράλειψης **είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να προβεί σε ενέργεια για την αποτροπή του αποτελέσματος.** Η **ιδιαιτέρη νομική υποχρέωση πηγάζει από νόμο, σύμβαση ή προηγούμενη επικίνδυνη ενέργεια του υπαιτίου.**

2. Στις περιπτώσεις των εγκλημάτων με παράλειψη ο δικαστής **μπορεί να επιβάλει μειωμένη ποινή** (άρθρο 83).

III. 1^η αλλαγή: Ρητή κατοχύρωση του φορμαλιστικού μοντέλου και στενή οριοθέτηση των πηγών

Νέο ά. 15 ΠΚ

«Η ιδιαίτερη νομική υποχρέωση πηγάζει από **νόμο, σύμβαση ή προηγούμενη επικίνδυνη ενέργεια** του υπαιτίου»

- Ρητή κατοχύρωση των δύο βασικών πηγών του φορμαλιστικού μοντέλου, του νόμου και της σύμβασης
- Παροχή ρητού νομοθετικού ερείσματος και στην προηγούμενη επικίνδυνη ενέργεια ως τρίτη πηγή
- Νομοθετικός αποκλεισμός λειτουργικών μοντέλων ή εμπλουτισμού του φορμαλιστικού μοντέλου με νέες πηγές
- Προβληματικός ο αποκλεισμός των νομολογιακά αναγνωρισμένων πηγών της «προηγούμενης επικίνδυνης παράλειψης» και της «εκούσιας ανάληψης προστατευτικών καθηκόντων»
- Κίνδυνος αυξημένης προσφυγής της νομολογίας σε γενικές ρήτρες διατάξεων του αστικού και διοικητικού δικαίου (καλή πίστη, χρηστά ήθη κ.ο.κ.) προς αντιστάθμιση πιθανών εγκληματοπολιτικών ελλειμμάτων

III. 2^η αλλαγή: Ρητή πρόβλεψη της ανάγκης εξειδίκευσης της εκάστοτε ενέργειας αποτροπής

Νέο ά. 15 ΠΚ

«η μη αποτροπή του [αποτελέσματος] τιμωρείται όπως η πρόκλησή του με ενέργεια, αν ο υπαίτιος της παράλειψης είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση **να προβεί σε ενέργεια για την αποτροπή του αποτελέσματος**»

- μετατόπιση του κέντρου βάρους από την ύπαρξη γενικά μιας υποχρέωσης αποτροπής στην ύπαρξη μιας **υποχρέωσης προς συγκεκριμένη ενέργεια** για αποτροπή
- Η **συγκεκριμένη κάθε φορά ενέργεια**, η παράλειψη της οποίας θα λαμβάνεται ως βάση από το δικαστήριο για τη θεμελίωση του μη γνήσιου εγκλήματος παράλειψης, θα πρέπει αφενός **να περιγράφεται με σαφήνεια** στην καταδικαστική απόφαση, και αφετέρου να εξετάζεται και να **αιτιολογείται** ως προς δύο παραμέτρους:
  - πρώτον ως προς το αν εντασσόταν μεταξύ των ενεργειών εκείνων τις οποίες όφειλε, δυνάμει της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσής του, να επιχειρήσει ο κατηγορούμενος, ήτοι **αν αποτελούσε περιεχόμενο της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσής του**
  - δεύτερον, ως προς το **αν η επιχείρησή της θα μπορούσε, με πιθανότητα που αγγίζει τη βεβαιότητα, να έχει αποτρέψει** το συγκεκριμένο, επελθόν τελικά, νομοτυπικό αποτέλεσμα

III. 3^η αλλαγή: Πρόβλεψη δυνατότητας επιβολής μειωμένης ποινής

Νέο ά. 15 ΠΚ

«Στις περιπτώσεις των εγκλημάτων με παράλειψη ο δικαστής
μπορεί να επιβάλει μειωμένη ποινή (άρθρο 83)»

- η απαξιολογική εξίσωση των παραλείψεων αποτροπής αποτελεσμάτων με ενέργειες πρόκλησής τους, αποτελεί απόρροια συνήθως μιας κανονιστικής επιλογής, που επιδιώκει, μέσω της προσθήκης του κριτηρίου της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης, να υπερβεί το γεγονός, ότι οι παραλείψεις εν γένει δεν έχουν φυσιοκρατική δύναμη και υστερούν σε κοινωνική απαξία έναντι των ενεργειών
- η παραβίαση της ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης προς επιχείρηση σωστικών ενεργειών σε συγκεκριμένη περίπτωση **μπορεί βέβαια να αντισταθμίσει ενίοτε το υστέρημα φυσιοκρατικής δραστηκότητας και κοινωνικής απαξίας των παραλείψεων, μπορεί όμως και να μην το επιτυγχάνει – κατ' επέκταση η νέα ρύθμιση είναι σωστή**
- απομείωση της πρακτικής σημασίας των **δογματικών διαφωνιών** που υφίστανται ως προς την αξιολόγηση παραλείψεων αποτροπής, που συμπορεύονται με ενεργητικές συμπεριφορές πρόκλησης του *αυτού* αποτελέσματος από άλλα πρόσωπα
- δυνατότητα εφαρμογής της νέας ρύθμισης, **κατ' ελάχιστο, και σε εκείνες οι διατάξεις, που τυποποιούν «ιδιόρρυθμα» εγκλήματα παράλειψης (π.χ. ά. 386 ΠΚ)**

IV. Γενική αποτίμηση και καταληκτικές σκέψεις

- Το νέο ά. 15 ΠΚ κινείται γενικά σε θετική κατεύθυνση αναφορικά με την οριοθέτηση της ποινικής ευθύνης για παραλείψεις
- Δημιουργεί πάντως και κινδύνους, ενώ αφήνει ανοιχτά σημαντικά δογματικά ζητήματα
- Ανάγκη αξιοποίησης των θετικών στοιχείων προς παραπέρα εμπέδωση και διασφάλιση του κράτους δικαίου